

VU Research Portal

Loden Melancholie: Anselm Kiefers Wege der Welweisheit: die Herrmannschlacht

Stoker, W.

published in
Filosofie Magazine
2013

[Link to publication in VU Research Portal](#)

citation for published version (APA)

Stoker, W. (2013). Loden Melancholie: Anselm Kiefers Wege der Welweisheit: die Herrmannschlacht. *Filosofie Magazine*, 76-77.

General rights

Copyright and moral rights for the publications made accessible in the public portal are retained by the authors and/or other copyright owners and it is a condition of accessing publications that users recognise and abide by the legal requirements associated with these rights.

- Users may download and print one copy of any publication from the public portal for the purpose of private study or research.
- You may not further distribute the material or use it for any profit-making activity or commercial gain
- You may freely distribute the URL identifying the publication in the public portal ?

Take down policy

If you believe that this document breaches copyright please contact us providing details, and we will remove access to the work immediately and investigate your claim.

E-mail address:
vuresearchportal.ub@vu.nl

Loden melancholie

Niet alleen Joden zijn vermoord tijdens de Tweede Wereldoorlog, ook de Duitse identiteit is vernietigd. Dat wil kunstenaar Anselm Kiefer laten zien in zijn werk dat nu in Groningen wordt tentoongesteld.

Nederland houdt van Kiefer. Deze zomer zijn bij twee grote musea werken van hem te zien: het Groninger Museum en het Van Abbe in Eindhoven. Het is de moeite waard om te gaan kijken, aldus filosoof Wessel Stoker, emeritus hoogleraar esthetiek: 'Bij Kiefer moet je de werken echt in het echt zien, omdat hij zo veel verschillende materialen gebruikt. Het enorme formaat van de werken, deze hier is twee keer zo groot als mijn boekenwand, heeft grote invloed op manier van kijken.'

In Duitsland, waar Kiefer vandaan komt, was hij lange tijd helemaal niet geliefd. Dat kwam doordat hij begon met controversiële werken waarin hij bijvoorbeeld zelf een Hitlergroet maakt. De Duitsers wisten niet zeker wat hij daar mee bedoelde. Het waren Amerikaanse Joden die hem oppikte, en in de jaren 80 brak hij door op de biënnale in Venetie.

Het werk dat hier te zien is komt ook uit die tijd en draagt de titel *Wege der Weltweisheit: die Hermannsschlacht*. Hoewel Kiefer nog een tijdje filosofie heeft gestudeerd, en Heidegger te zien is op het werk, verwijst de titel niet naar *Holzwege* van Heidegger. Het is ontleend aan een apologie van de voor de meesten onbekende jezuïet Bernhard Jansen, die deze titel droeg. Stoker: 'Kiefer plukt overal dingen vandaan.'

Waar haalt hij dit bos met mensen en dat prikkeldraad vandaan?

Het bos staat voor Duitsland. In het jaar 9 na Christus vond er in een Duitse woud de Hermanschlacht plaats, die in de titel van dit werk ook genoemd wordt. Hermann was een Germaanse officier, die met zijn leger won van de Romeinen. Dit vervulde de Duitsers van trots en verschaftte een identiteit voor het Germanendom. In de Romantiek werd de connectie met het boslandschap nog eens versterkt door Casper David Friedrich, die dit landschap centraal zette in zijn schilderijen. Kiefer stelt in veel van zijn werken de Duitse landschapstraditie ter discussie, maar hier verwijst het bos simpelweg naar zijn vaderland.

De mensen die je ziet zijn allemaal Duitse dichters, filosofen en politici. Velen uit de Romantiek. Ze vertegenwoordigen de Duitse cultuur. Maar als je de verhalen van de afgebeelde mensen nagaat, zie je dat veel van hen misbruikt zijn door de Nazi's, bijvoorbeeld dichter Stefan George. Het lijkt op prikkeldraad, maar deze mensen zijn met elkaar in een web verbonden, ze vormen de cultuur van Duitsland.

Die wordt dus vernietigd door het vuur. Waat staat dat voor?

Dat staat voor het nazisme. Het is een thema dat steeds weer terugkeert bij Kiefer. De Duitse cultuur is in rook opgegaan door de nazis, zo toont Kiefer hier. Kiefer is van voor de oorlog, hij was 35 toen hij dit maakte. Hij worstelde met wat de identiteit is van een kunstenaar na deze geschiedenis. Hij wilde zeggen dat ze niet alleen de Joden hebben vernietigd, maar ook de identiteit van Duitsland, want de Joodse bijdrage aan de Duitse cultuur was heel groot. Het nazisme zette bovendien de Duitse traditie in om hun ideologie te verdedigen. Dat laat Kiefer hier zien.

Dit werk is vrij somber over het verleden. Is er bij Kiefer nog hoop voor de toekomst?

'Kiefer zegt over zichzelf: 'Ik ben sceptisch met een glimpje hoop.' Waar zijn eerdere werken vooral woede toonden zie je hier inderdaad wel een soort verdriet. Melancholie speelt een

sterke rol. Maar later werd hij iets positiever. Het grijs dat je hier ziet is lood, en dat kan je ook omzetten in goud.'

Bijschrift

Anselm Kiefer, *Wege der Weltweisheit: die Hermannsschlacht*, 1980, houtsneden en verf op papier, ca. 290 x 500 cm, Groninger Museum, langdurig bruikleen van Collectie Sanders, Amsterdam.

t-m 22 september in Groninger museum

rest

Namen

erboven.

De afgebeelde personen:

Jakob Böhme, Carl von Clausewitz, Annette von Droste-Hülshoff, Joseph von Eichendorf, Johann Gottlieb Fichte, Walter Flex, Ferdinand Freiligrath, Christian Dietrich Grabbe, Wiprecht von Groitzsch, Georg Herwegh, August Heinrich Hoffmann von Fallersleben, Stefan George, Friedrich Hölderlin, Immanuel Kant, Gottfried Keller, Heinrich von Kleist, Friedrich Klopstock, Alfred Krupp, Königin Luise, Eduard Möricke (?), Jean Paul, Albrecht von Roon, Albert Leo Schlageter, Alfred Graf von Schlieffen, Carl Maria von Weber, Horst Wessel

Kant

heeft gs beschreven als ene vrijheidsgs met staatkundige rechterlijke orde naar meer vrijdhei en democratie voorstel. Het ging hem uiteindelijk om wijsheid zoals dat van de stoa, morele levenshouding, Kant stond onder censuur. Staat voor humnaiteit)al kon de rede dat nooit dragen zeggen we achteraf

Hij vond Mondriaan te abstract en daarom niet meer politiek.